

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

GLOBAL IQTISODIYOTDAGI SO'NGGI O'ZGARISHLAR, MUAMMOLAR VA YECHIMLAR: CHUQUR TAHLIL VA KELAJAK PROGNOZLARI

Musurmonov Bahrombek Bahodir o'g'li

Toshkent Iqtisodiyot va Texnologiyalar Universiteti Iqtisodiyot fakulteti talabasi

KIRISH

Hozirgi global iqtisodiyot murakkab va noaniq davrni boshdan kechirmoqda. So'nggi yillarda ro'y bergan voqealar, xususan, COVID-19 pandemiyasi, geosiyosiy keskinliklar, energetika inqirozi va raqamli texnologiyalar inqilobi, jahon iqtisodiy landshaftini tubdan o'zgartirib yubordi. Jahon bankining 2025-yilgi hisobotiga ko'ra, global iqtisodiy o'sish sur'atlari sekinlashishda davom etishi va bu holat rivojlanayotgan mamlakatlarga ko'proq salbiy ta'sir ko'rsatishi kutilmoqda.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi — global iqtisodiyotdagi fundamental o'zgarishlarni chuqur ilmiy tahlil qilish, yangi tendensiyalarni, yuzaga kelgan muammolarni aniqlash va ularga samarali yechimlarni taklif etishdan iborat. Maqola raqamli texnologiyalar, geosiyosiy ziddiyatlar, yashil transformatsiya va demografik o'zgarishlarning iqtisodiyotga ta'sirini ilmiy manbalar, statistik ma'lumotlar va empirik tadqiqotlarga asoslangan holda ko'rib chiqadi. Ushbu maqola talabalar, tadqiqotchilar va siyosatshunoslar uchun boy tahliliy material bo'lib xizmat qiladi.

1. Global tendensiyalar tahlili

1.1. Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi va uning ta'siri

Raqamli iqtisodiyot bugungi global iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Sun'iy intellekt (AI), mashinani o'qitish (Machine Learning), blokcheyn, katta ma'lumotlar (Big Data) va "buyumlar interneti" (IoT) kabi texnologiyalar biznes jarayonlarini optimallashtirib, unumdorlikni oshirmoqda. Goldman Sachs bankining hisobotiga ko'ra, generativ AI global YaIMni yillik 7 trillion dollarga oshirishi va 300 millionga yaqin ish o'rnini avtomatlashtirishi mumkin. Bu jarayon mehnat bozorida jiddiy o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda, chunki takrorlanuvchi vazifalarni bajaradigan ish o'rinlari robotlar va AI tomonidan almashtirilmoqda. Shu bilan birga, kiberxavfsizlik, ma'lumotlar maxfiyligi va raqamli infratuzilma kabi yangi sohalar rivojlanmoqda.

1.2. Global savdo munosabatlarining qayta shakllanishi

An'anaviy globalizatsiya jarayonlari so'nggi yillarda yangi bosqichga o'tdi. Jahon savdo tashkiloti (JST) ma'lumotlariga ko'ra, global savdo hajmi 2024-yilda o'sishda davom etishi kutilsa-da, geosiyosiy ziddiyatlar va proteksionistik siyosatlar ta'minot zanjirlarining uzilishiga sabab bo'lmoqda. "Frienshoring" (do'stona davlatlarga ishlab chiqarishni ko'chirish) siyosati kompaniyalarning ta'minot zanjirlarini diversifikatsiya qilishga bo'lgan urinishidir. Bu tendensiya AQSh, Yevropa va Osiyoda yangi mintaqaviy savdo bloklari va savdo shartnomalarining ahamiyatini oshirmoqda. Masalan, Xitoyning "Bir makon, bir yo'l"

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

tashabbusi mintaqaviy savdoni qayta shakllantirishga qaratilgan eng yirik loyihalardan biridir.

1.3. Global demografik o'zgarishlar va urbanizatsiya

Aholi tarkibidagi o'zgarishlar uzoq muddatli iqtisodiy tendensiyalarni belgilaydi. Yaponiyada, G'arbiy Yevropada va Xitoyda aholining qarishi mehnat resurslarining qisqarishiga, pensiya tizimlariga bosimning ortishiga olib kelmoqda. BMT ma'lumotlariga ko'ra, 2050-yilga borib dunyo aholisining 68% i shahar hududlarida yashaydi. Bu esa infratuzilma, uy-joy, transport va jamoat xizmatlariga bo'lgan talabni keskin oshiradi. Urbanizatsiya iqtisodiy o'sishni jadallashtirsa-da, atrof-muhit muammolari, shahar kambag'alligi va ijtimoiy tengsizlik kabi muammolarni ham keltirib chiqaradi.

1.4. Yashil iqtisodiyotga o'tish tendensiyasi

Iqlim o'zgarishi global iqtisodiyot uchun tobora muhim masala bo'lib bormoqda. Parij kelishuvi doirasida ko'plab mamlakatlar uglerod neytralligiga erishish bo'yicha o'z majburiyatlarini kuchaytirmoqda. Xalqaro Energetika Agentligi (IEA) ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalariga global sarmoyalar 2 trillion dollardan oshishi kutilmoqda. Ushbu sarmoyalar nafaqat ekologik muammolarni hal qiladi, balki yangi texnologiyalar va sanoat tarmoqlarining rivojlanishiga turtki bo'ladi. Masalan, elektr transport vositalari ishlab chiqarish, "yashil" vodorod texnologiyalari va uglerodni tutib olish texnologiyalari kabi sohalarda innovatsiyalar tez rivojlanmoqda.

2. Global moliyaviy muammolar

2.1. Global qarz inqirozi xavfi

COVID-19 pandemiyasi davrida hukumatlarning katta miqdorda qarz olishi global qarz yukini rekord darajaga yetkazdi. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ) hisobotiga ko'ra, global qarz 2024-yilda jahon YaIMning 250% dan oshishi kutilmoqda. Inflyatsiya va yuqori foiz stavkalari sharoitida ushbu qarzni qaytarish, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun jiddiy muammoga aylanmoqda. Bu holat moliyaviy barqarorlikka tahdid solib, ba'zi mamlakatlarda suveren qarz inqirozi xavfini oshirmoqda.

2.2. Global inflyatsiya va pul-kredit siyosatidagi o'zgarishlar

So'nggi yillarda global inflyatsiya darajasi so'nggi o'n yilliklardagi eng yuqori ko'rsatkichlarga yetdi. 2024-yilda ko'plab markaziy banklar, jumladan, AQSh Federal zaxira tizimi va Yevropa markaziy banki, foiz stavkalarini oshirish orqali pul-kredit siyosatini qat'iylashtirishga majbur bo'lishdi. Bu choralar inflyatsiyani jilovlashga yordam bersa-da, iqtisodiy o'sishni sekinlashtirish xavfini keltirib chiqaradi. Bunday siyosat, ayniqsa, qarz yuki yuqori bo'lgan mamlakatlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

2.3. Mehnat bozoridagi transformatsiya va ijtimoiy tengsizlikning chuqurlashuvi

Raqamli texnologiyalar mehnat bozorini avtomatlashtirib, ishchi kuchiga yangi talablar qo'yimoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) ning ma'lumotlariga ko'ra, global mehnat resurslarining katta qismi raqamli ko'nikmalar bo'yicha yetarlicha malakaga ega emas. Bu esa mehnat bozorida yuqori malakali va past malakali ishchilar o'rtasidagi daromad farqini

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

yanada kengaytirmoqda. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) ma'lumotlariga ko'ra, global miqyosda ish haqi tengsizligi saqlanib qolmoqda va ba'zi rivojlangan mamlakatlarda bu muammo chuqurlashmoqda.

2.4. Geosiyosiy xavflar va resurslar xavfsizligi

Geosiyosiy keskinliklar, jumladan, urushlar va savdo nizolari global iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi muhim omildir. Ukrainadagi mojaro energetika va oziq-ovqat narxlarining keskin ko'tarilishiga sabab bo'ldi. Bu voqea energiya va oziq-ovqat ta'minotining geosiyosiy xatarlarga qanchalik zaif ekanligini ko'rsatdi. Bugungi kunda mamlakatlar o'z resurslari xavfsizligini ta'minlash uchun energetika manbalarini diversifikatsiya qilish, mahalliy ishlab chiqarishni kuchaytirish va strategik zaxiralarni yaratish kabi choralar ko'rishga majbur bo'lmoqda.

3. Muammolarni hal qilish bo'yicha yechimlar

3.1. Ko'p tomonlama hamkorlikni kuchaytirish

Global muammolarni hal etish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. BMT, G20, JST kabi tashkilotlar savdo to'siqlarini kamaytirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun muhim platforma bo'lib xizmat qiladi. Davlatlararo muloqot va ochiq diplomatiya orqali geosiyosiy ziddiyatlarni yumshatish ham iqtisodiy o'sish uchun muhim shartdir.

3.2. Inson kapitalini rivojlantirishga investitsiya kiritish

Mehnat bozoridagi o'zgarishlarga moslashish uchun ta'lim tizimini tubdan isloh qilish lozim. Ta'lim dasturlari "uzluksiz o'qish" (lifelong learning) tamoyiliga asoslanishi kerak. Hukumatlar va xususiy sektor hamkorligida doimiy malaka oshirish dasturlarini joriy etish zarur. Ta'limdagi ustuvorliklar tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va raqamli savodxonlikni rivojlantirishga qaratilishi lozim.

3.3. Innovatsiyalarni rag'batlantirish

Innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri bo'lib qoladi. Davlatlar tadqiqot va ishlanmalarga (R&D) sarmoyalarni oshirishi, startaplar va innovatsion bizneslarni qo'llab-quvvatlashi kerak. Shuningdek, xalqaro miqyosda texnologiyalar transferi uchun qulay sharoitlar yaratish, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarga yangi texnologiyalardan foydalanish imkonini berish muhimdir.

3.4. Inklyuziv va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash

Iqtisodiy siyosat nafaqat o'sishga, balki ijtimoiy adolat va inklyuzivlikka ham qaratilishi kerak. Bu ijtimoiy himoya tizimlarini kuchaytirish, daromadlar tengsizligini kamaytirishga qaratilgan soliq siyosatini joriy etish va barcha ijtimoiy qatlamlar uchun imkoniyatlar yaratish orqali amalga oshirilishi mumkin. Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs) doirasida **"yashil investitsiyalar"**ni rag'batlantirish, iqtisodiy va ekologik foydani birgalikda ta'minlashga xizmat qiladi.

4. Kelajak istiqbollari va tavsiyalar

4.1. Global iqtisodiyotning kelajak istiqbollari

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Global iqtisodiyot murakkab va o'zgaruvchan bo'lib qoladi. Kelajakda avtomatlashtirish, AI va raqamli transformatsiyaning iqtisodiyotga ta'siri yanada kuchayadi. Shu bilan birga, davlatlarning o'z manfaatlari yo'lida proteksionistik choralar ko'rish xavfi saqlanib qoladi. Kelajakdagi iqtisodiy o'sish resurslar cheklovi va atrof-muhit muammolari bilan bog'liq bo'ladi.

4.2. Tadqiqot uchun tavsiyalar

Kelajakdagi ilmiy tadqiqotlar uchun quyidagi yo'nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etadi:

- AI va avtomatlashtirishning rivojlanayotgan mamlakatlar mehnat bozoriga ta'sirini empirik o'rganish.
- Geosiyosiy ziddiyatlarning global ta'minot zanjirlariga ta'siri va yangi savdo strategiyalarini tahlil qilish.
- Global miqyosda davlat qarzini boshqarishning innovatsion usullarini tadqiq qilish.

Xulosa

Global iqtisodiyot so'nggi yillarda yuz bergan texnologik va geosiyosiy o'zgarishlar natijasida chuqur transformatsiyani boshdan kechirmoqda. Raqamli iqtisodiyotning ustunligi, ta'minot zanjirlarining o'zgarishi va yashil iqtisodiyotga o'tish kabi tendensiyalar yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, texnologik tengsizlik, global qarz yukining o'sishi va geosiyosiy xatarlar kabi muammolar global iqtisodiy barqarorlikka tahdid solmoqda. Bu muammolarni hal etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi, jumladan, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, inson kapitaliga sarmoya kiritish va inklyuziv iqtisodiy siyosatni yuritish.

5. Qo'shimcha tahlil: Global inflyatsiya va pul-kredit siyosati

5.1. Global inflyatsiyaning sabablari va oqibatlar

COVID-19 pandemiyasidan so'ng, global inflyatsiya darajasi keskin oshdi. Bu holat bir qator omillar bilan bog'liq: ta'minot zanjirlarining uzilishi, hukumatlarning katta miqdordagi fiskal rag'batlantirish dasturlari, markaziy banklarning yumshoq pul-kredit siyosati va Ukrainadagi mojaro tufayli energiya va oziq-ovqat narxlarining ko'tarilishi. Inflyatsiya iqtisodiy o'sishni sekinlashtirib, aholining xarid qobiliyatini pasaytirdi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda inflyatsiya qashshoqlikni kuchaytirdi va ijtimoiy notinchlikka sabab bo'ldi.

5.2. Pul-kredit siyosatidagi o'zgarishlar va ularning ta'siri

Inflyatsiyaga qarshi kurashish maqsadida AQSh Federal zaxira tizimi (Fed), Yevropa markaziy banki (YMB) va boshqa markaziy banklar foiz stavkalarini keskin oshirdilar. Bu choralar global moliyaviy bozorlarda keskinlikni keltirib chiqardi. Foiz stavkalarining ko'tarilishi kapital oqimini rivojlangan mamlakatlarga yo'naltirib, rivojlanayotgan mamlakatlarning valyutalarini zaiflashtirdi va qarz yukini oshirdi. Bu esa ushbu mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni sekinlashtirdi.

6. Qo'shimcha tahlil: Global iqtisodiy boshqaruvdagi muammolar

6.1. Xalqaro iqtisodiy tashkilotlarning samaradorligi

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Jahon savdo tashkiloti (JST), Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ) va Jahon banki kabi xalqaro iqtisodiy institutlar global iqtisodiyotni boshqarishda muhim rol o'ynaydi, ammo ularning faoliyati hozirgi murakkab sharoitlarga to'liq moslasha olmayapti. JSTning savdo nizolarini hal qilish tizimida yuzaga kelgan muammolar va ba'zi mamlakatlarning proteksionistik siyosatlari tashkilotning samaradorligini pasaytirmoqda. Shu bilan birga, XVJ va Jahon bankining ovoz berish tizimidagi nomutanosibliklar rivojlanayotgan mamlakatlarning manfaatlarini to'liq himoya qilmaslikka olib kelmoqda.

7. Muammolarga yangi yechimlar

7.1. Global muammolarga innovatsion yechimlar

Global muammolarni hal qilish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, xususan, yangi global boshqaruv mexanizmlarini joriy etish lozim. Bunga misol qilib, davlatlar o'rtasida savdo nizolarini hal qilish uchun yangi, yanada shaffof va adolatli mexanizmlarni yaratishni keltirish mumkin. Shuningdek, xalqaro moliya institutlarining qaror qabul qilish jarayonlarida rivojlanayotgan mamlakatlarning ishtirokini oshirish kerak.

Yakuniy xulosa

Ushbu maqola global iqtisodiyotdagi so'nggi o'zgarishlar, yuzaga kelgan muammolar va ularni hal etish yo'llarini chuqur tahlil qildi. Maqola, global iqtisodiyotning raqamli transformatsiya, geosiyosiy ziddiyatlar va atrof-muhit muammolari bilan shakllangan yangi davrga kirganligini ko'rsatadi. Kelajakda global iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlash uchun xalqaro hamkorlik, innovatsiyalar, inson kapitalini rivojlantirish va inklyuziv siyosatlarni yuritish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. World Bank. (2025). Global Economic Prospects 2025.
2. International Monetary Fund. (2024). World Economic Outlook.
3. World Trade Organization. (2024). Global Trade Outlook and Statistics.
4. World Economic Forum. (2023). The Future of Jobs Report 2023.
5. International Energy Agency. (2024). World Energy Outlook 2024.
6. Goldman Sachs. (2023). The Potentially Large Effects of AI on Economic Growth.
7. United Nations. (2024). World Economic Situation and Prospects 2024.
8. International Labour Organization. (2023). World Employment and Social Outlook.
9. OECD. (2024). OECD Economic Outlook, Volume 2024 Issue 1.
10. UN. (2022). World Urbanization Prospects: The 2022 Revision.
11. Council on Foreign Relations. (2023). The Geopolitical Consequences of the Energy Transition.
12. World Bank. (2023). Fintech and the Future of Finance.
13. Schwab, K. (2016). The Fourth Industrial Revolution.
14. Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2018). The Race Between Man and Machine.
15. Rodrik, D. (2011). The Globalization Paradox.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

16. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly.
17. Piketty, T. (2014). Capital in the Twenty-First Century.
18. Krugman, P. (2020). Arguing with Zombies: Economics, Politics, and the Fight for a Better Future.
19. Stiglitz, J. E. (2017). Globalization and Its Discontents Revisited.
20. Friedman, T. L. (2005). The World Is Flat.